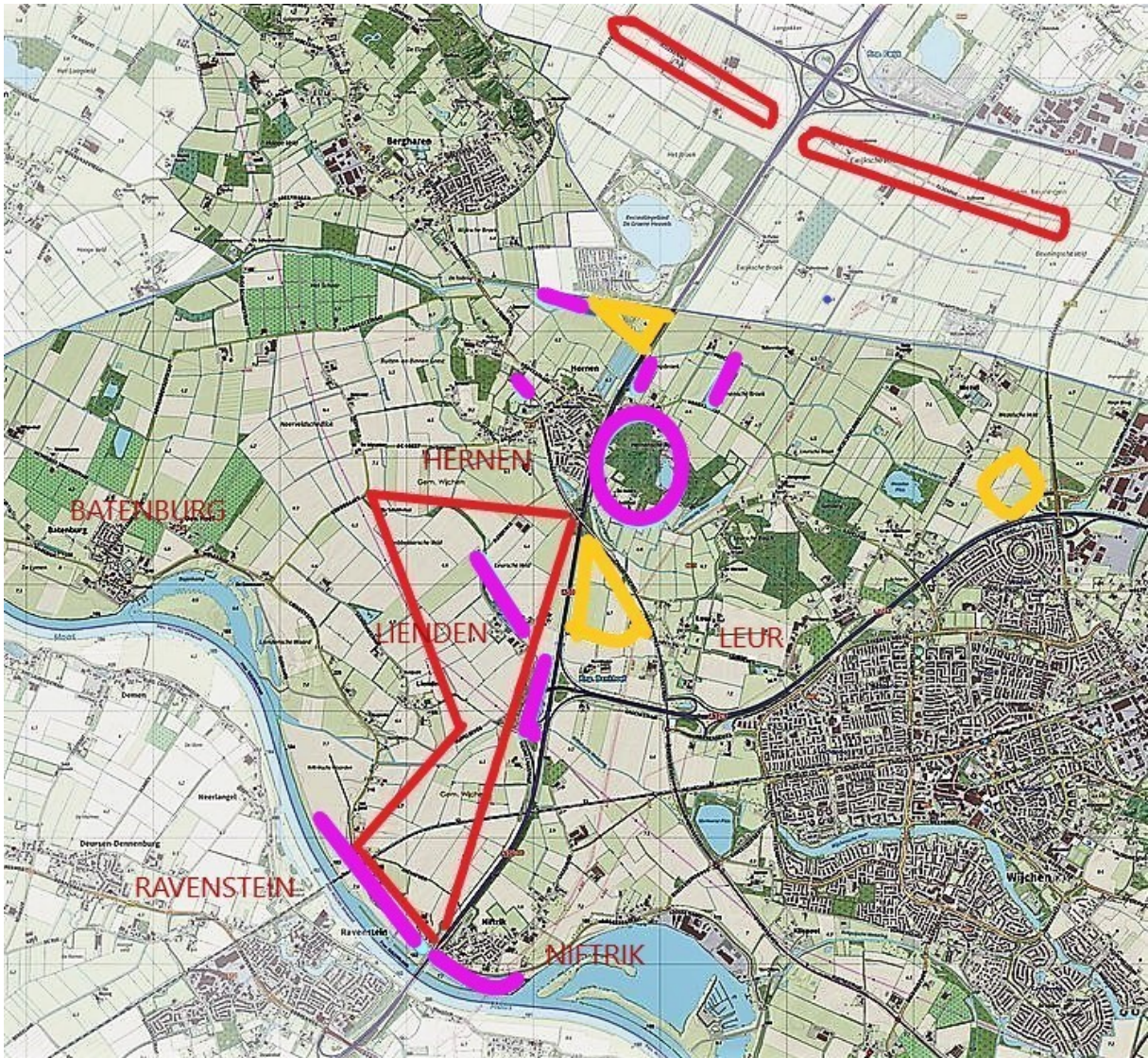

WAT DE STATENLEDEN MOETEN WETEN

landschap, windturbines en het belang van overheidsregie

De huidige “claims” op (zoek) gebieden voor de energietransitie in het buitengebied van Wijchen.

- ▭ Geldersnatuurnetwerk: windturbines onder voorwaarden mogelijk
- ▭ RES 1.0 bod gemeente Wijchen; 2 zonneparken en 3 windmolens op Bijsterhuizen (rechts)
- ▭ Particulier Project A50-spoor (5 á 6 Windturbines)
(èn A73 project Beuningen op de grens van Wijchen/Bergharen; boven)

„We gooien ons landschap nu in de uitverkoop en zijn overgeleverd aan de willekeur van de markt, Projectontwikkelaars en grondeigenaren bepalen wat er gebeurt, pakken de subsidies en verdienen veel geld. Dat kan ik ze niet kwalijk nemen, ze ruiken hun kans en gaan ervoor. Maar het is zo dom dat we dit laten gebeuren. Het is onverantwoord om het vrij te laten en als overheid niet strak te sturen.”

(B. Strootman; Rijksadviseur voor de fysiek leefomgeving)

SAMENVATTING

In de Provinciale *Omgevingsverordening, Actualisatieplan 8* blijken onverwacht nieuwe gebieden in Wijchen een mogelijke zoekplaats voor windturbines. Het is een lappendeken van gebieden en gebiedjes en nog wel in de *natuurgebieden van het GNN*. Plekken waar geen wettelijke restricties gelden lijken bijeen geraapt te zijn, ook als dat conflicteert met gemeentelijk en provinciaal beleid. Eerder (2014) werden wij al geconfronteerd met het zeer ingrijpende particuliere A50-spoor project. Daarna volgde de RES 1.0 plannen. En nu dit! Op het kaartje op de voorkant zijn de huidige “claims” voor de energietransitie in ons buitengebied zichtbaar gemaakt. Wij ervaren het als een intimiderende omsingeling. Dergelijk “strooisel” van gebiedjes brengt een verrommeling teweeg waar geen lijn in te ontdekken valt. En dan te weten dat projectontwikkelaars rondgaan op zoek naar nog meer lege ruimtes, zoals ten noorden van Batenburg. Dit opportunistische “landjepik” moet stoppen. We hebben behoefte aan visie, visie op het landschap in ons buitengebied en regie in de ruimtelijke ordening.

De noodzaak van een visie op de ruimtelijke ordening van ons land wordt steeds nijpender (zie paragraaf 1). Daarnaast wijzen meerdere Rijksoverheidsrapporten op het behoud van landschappelijke waarden als wezenlijk daarin, gezien het belang dat burgers daaraan hechten. (zie paragraaf 4).

Als voorbeeld van wat er mogelijk mis kan gaan het landschap en de natuurgebieden in Wijchen waarin de (nieuwe) zoekgebieden gepland zijn (zie paragraaf 2).

Het is een oud cultuurgebied met beschermde stads- en dorpsgezichten, en meer dan 30 grote en kleine natuurgebiedjes (tezamen meer dan 300 ha.). Op een natuurlijke manier wordt het omgrensd door de dorpen op de oude rivierduinen die als een halve cirkel om de Maas liggen. Deze rivier is het centrum van het nieuw Rivieren natuurpark, *De Meanderende Maas*. Decennialang hebben de gemeente Wijchen en de Provincie het open, landelijke karakter van dit gebied in beleidsnota's (zie paragraaf 3) bewaakt. Deze jarenlange inspanningen voor een goede ruimtelijke ordening, landschaps- en cultuurbeleid hebben ertoe geleid dat Wijchen nu kan bogen op een 'leeg', stil en natuurlijk, op landbouw gericht, open buitengebied. Volgens *Het Gelders landschap*, een oud kleinschalig landschap zoals die steeds schaarser worden in Nederland.

De zoekgebieden zijn *in het centrum* van dat gebied gepland. Aan de zuidkant zullen miljoenen euro's besteed worden om het Rivierenpark De Meanderende Maas een natuurlijk en landschappelijk verantwoord uiterlijk te geven. Aan de noordkant miljoenen om de Ecologische verbindingzone en Het Gelders natuurnetwerk te onderhouden en uit te breiden. Het resultaat zal een met veel geld en inzet prachtig Rivierenlandschap zijn, bekroond door volstrekt willekeurig verspreid staande industriële windturbines en zonneparken. Het karakter van dit zeer oude cultuurlandschap is daarmee verpest.

Het landschap is een publiek belang.

Natuur wordt op vele manieren beschermd, het landschap ten onrechte niet. Het landschap is namelijk, volgens het CPB een verbindende factor in de samenleving en voor Nederlanders én een centrale waarde voor hun identiteit, even belangrijk als democratie en vrijheid van meningsuiting. Dit publieke belang verdient overheidsbeleid. Dat besef vinden we recentelijk terug in diverse regeringsnota's, waarin wordt gepleit voor een centraal gestuurd beleid voor behoud van ons landschap. Omgevingsbeleid wordt landschaps-inclusief, stelt de NOVI. Landelijke oplossingen moeten oog hebben voor sociaal-culturele aspecten en dus met lokaal en regionaal draagvlak tot stand komen. Dat vraagt om een sterkere landelijke vertegenwoordiging van regio's en gemeentes. Er is juist nu ruimte om te praten over wenselijke beelden, wenselijke landschappen en wenselijke regionale koersen, stelt het PBL. En het is dus aan provincie en gemeente om, in samenspraak met burgers een visie op het landschap te ontwikkelen.

In het rapport Gaaf Gelderland lezen we wat er ten aanzien van de energietransitie nodig is: *een gezamenlijke regionale aanpak. Samen met onze partners moeten we bepalen waar we de noodzakelijke extra meters kunnen maken en waar initiatieven zich niet en waar wel kunnen ontwikkelen en onder welke voorwaarden, bijvoorbeeld langs wegen of op vrijgekomen landbouwgronden. Niet zomaar en overal, maar met oog voor de kwaliteiten die Gelderland uniek maken.* (Gaaf Gelderland: H. 4,1)

Dat is in dit geval niet gebeurd, noch de samenwerking met regio's, gemeenten en burgers, noch met oog voor de kwaliteit van natuur en landschap en dat zou volgens ons wel moeten gebeuren. Het land mag dan van de boer zijn, het landschap is van ons allemaal

1. GEBREK AAN REGIE

Enkele ruimtelijke ordenings-opgaves

- De energietransitie betekent een aanslag op het landschap: er zal in 2050 ongeveer *25% van het Nederlandse landoppervlak* daarvoor gebruikt moeten worden, ofwel een kleine 40% van de huidige landbouwgrond. Voor zonne-energie is dat ongeveer drie maal de Veluwe. (1)
- Andere berekeningen: de landelijke opgave voor *2030* is 50 Terawattuur (TWh), dat betekent: 50.000 voetbalvelden zonnepanelen en 3500 Windturbines op land (en nog 1100 op zee). Voor de regio *Arnhem Nijmegen*: 2891 voetbalvelden zonnepanelen en 23 Windturbines (2)
- *Streven in Nederland was in 2020 al naar 20% meer windmolen-vermogen per km2 land, dan waar Duitsland nu op vastloopt.* Wat windmolens betreft was Duitsland een voorbeeld, echter het draagvlak is aan het verdampen. Protesten, rechtszaken en nieuwe regels hebben de jaarlijkse uitrol van windenergie nu met 80% verlaagd ten opzichte van twee jaar geleden. Duizenden werknemers worden ontslagen. (1)
- Naast deze claims moet er de komende decennia nog 39.000 ha gevonden worden voor natuurontwikkeling, moeten er 1 miljoen huizen gebouwd worden en ruimte voor wegen en het spoor en wateropvang vrijgemaakt worden. Voor wateropvang is bijvoorbeeld in de regio Arnhem-Nijmegen 3.300 hectare aangewezen in bestaand agrarisch gebied.

Gebrek aan visie en regie

Veel mensen in de buitengebieden zien hun leefomgeving de komende jaren drastisch veranderen. Sommigen spreken over de grootste verbouwing van ons landschap sinds de Tweede Wereldoorlog. Een doemscenario volgens Berno Strootman, Rijksadviseur voor de ruimtelijke kwaliteit van ons land. Hij ziet dat iedere regio op zijn eigen postzegel plannen maakt om energieneutraal te worden, *met als gevolg: een lappendeken over het land aan windmolens en zonneparken.* „Ik vrees dat er over een paar jaar geen plek meer is waar je om je heen kijkt en géén windmolens boven alles ziet uitstoren. We zijn voor decennia de boel aan het verpesten.” (1)

De Nederlandse energievoorziening is in de afgelopen vijftien jaar *geprivatiseerd en gedecentraliseerd*. Het huidige systeem van de Regionale Energie Strategieën (RES) symboliseert dit. Gemeentes in 30 regio's moeten ieder hun eigen oplossingen bedenken voor de energietransitie. Dat betekent in de praktijk een sterke *nadruk op de kortetermijnopgave*, zonder uitgebreid stil te staan bij regio-overschrijdende en lange termijn afwegingen. Met als gevolg:

(1) dat overall in Nederland energieparken verschijnen, ongeacht de kwaliteit van de landbouwgrond en de mate van geschiktheid voor windenergie

(2) dat gezien de druk er voor de makkelijke oplossingen gekozen kan worden. Bijvoorbeeld, zonne-energievelden op het platteland in plaats van zonnepanelen op grote (bedrijfs-)daken en de isolatie van huizen en gebouwen.

Grote, definitieve ingrepen zoals de plannen voor het A50-spoor project (5 windturbines, 250m meter hoog, van 30km afstand zichtbaar) in een kleinschalig landelijk buitengebied of in natuurgebieden legt de nadruk op de overheden om een duidelijke, langetermijn visie te hebben op de ruimtelijke ordening van dat buitengebied, zodat meer belangen er een plaats krijgen en niet elke plek, waar geen wettelijke restricties zijn, in gebruik kan worden genomen door windparken alléén omdat de ruimte er is.

(1) Klein land, grote keuzes. Ruimtelijke ordening richting 2050. Denkwerk p. 24 -26

(2) Algemeen Dagblad 9/1/21

2. HET LAND VAN HEERLIJKHEDEN

Het buitengebied tussen Leur, Hernen, Batenburg en Niftrik blijkt door zijn openheid een aantrekkelijke locatie voor windturbines en zonne-energie velden. Bij vergunningen voor windturbines en zonne-energievelden kijkt men naar *meetbare* aspecten zoals geluidshinder, slagschaduw en waardevermindering van huizen. Aspecten als beschermde stadsgezichten, ecologie en landschappelijke kwaliteiten spelen een ondergeschikte rol. Want, vermeldde de website van de gemeente Wijchen in 2015 ‘aan uitzicht is immers moeilijk een getal te hangen’. Dat kan ook niet aan ‘natuur’, ‘welzijn’ en ‘nabuurschap’, maar niemand zal stellen dat ze daarom geen waarde hebben. Ook het landschap heeft een intrinsieke waarde : het speelt een belangrijke, maar onderschatte rol in de identiteit van individuen en gemeenschappen. (CPB) Dat geldt zeker voor de bewoners van het buitengebied.

Als voorbeeld een beschrijving van de kwaliteiten van het landschap waarin de nieuwe zoekgebieden geprojecteerd zijn voor de bewoners ervan gaat het om uiterst waardevolle aspecten van hun leefgebied. En dat zijn niet weinig bewoners. De turbines zijn gepland midden tussen dorpen en buurtschappen. Binnen 1500 meter van het windpark liggen de complete woonkernen van Ravenstein, Hernen, Niftrik, Neerloon, Neerlangel, Lienden en Leur, tezamen ongeveer 4850 inwoners. In het buitenland is er sprake van 10 x de tiphoogte als veilige afstand tussen turbines en woningen dat betekent, met Batenburg op 2500m. *dat er meer dan 5500 inwoners geconfronteerd worden met de nadelige effecten op gezondheid en leefomgeving.*

- **Een historisch landschap**

- Het is een bijzonder stukje rivierenland waar nog overal de geschiedenis van de strijd tegen het water zichtbaar is, maar ook van de onderlinge strijd tussen Geldersen en Brabanders, katholieken en protestanten, bovendorpen en benedendorpen en van zand tegen klei.
- Het landschap is rijk voorzien van historische dorpskernen als Wijchen zelf, Balgoy, Niftrik, Leur, Hernen, Batenburg en Bergharen. Kastelen, ruïnes, terpboerderijen en middeleeuwse kerken zoals de 1000 jaar oude kerk van Leur, de kapittelkerk van Batenburg en de Molenberg van Bergharen, waar al 700 jaren Maria wordt vereerd, maken de historie zichtbaar.
- De eeuwenoude historie van dit gebied is ook aan het landschap zelf af te lezen. De hoge zandduinen van Bergharen, Hernen en Wijchen vormen een landschappelijke eenheid met de Overasseltse en Hatertse vennen. Terpen in Wijchen en Hernen geven de plaats aan van de Romeinse boerderijen die Nijmegen van voedsel voorzagen. In buurtschap Lienden bevindt zich een archeologische Romeinse vindplaats en dat is niet de enige in deze regio.

- **Een open landschap**

- Wie komend van de Loonse waard onder het viaduct bij Niftrik over de dijk rijdt ziet dat *open, stille landschap zelfs aan twee kanten van de Maas*. De hoogste bebouwing zijn de molens bij Batenburg en Dieden en de kerktorens van Batenburg, Demen en Dieden. Hier slechts een enkel storend element, de zendertoren bij Dieden. Zo'n grote 'ongeschonden' ruimte met zijn lange verre horizon komt men niet vaak tegen. Veel van dit soort landschappen in Nederland zijn verrommeld; (snel)wegen, hoge bebouwing, industriegebiedjes, slordige dorpsuitbreidingen. Niet hier, niet in dit unieke stuk van het rivierengebied tussen Grave, Wijchen en Megen.

- **Een natuurlijk landschap**

- *‘Wijchen is een groene gemeente. Er wordt veel waarde gehecht aan groen en natuur als onderdeel van de leefbaarheid, maar ook als basis voor gezondheid en milieukwaliteit.’* (1)
- *Er bevinden zich meer dan 30 grote en kleine natuurgebiedjes tezamen meer dan 300 ha.,* onderdeel van het Gelders Natuurnetwerk. Daaronder de historische Eendenkooi bij Batenburg.
- Dwars door het gebied loopt de *Ecologische verbindingzone* Heumen-Horsen: een zorgvuldig onderhouden Groene ontwikkelingszone waarvoor uitbreiding van gebieden gezocht wordt.

- Het gebied wordt op een natuurlijke manier omgrensd door de dorpen op de oude rivierduinen die als een halve cirkel om de Maas liggen; de Molenberg in Bergharen, de vennen achter Hernen en het Leurse bos vormen tezamen met de kleinschalige landbouwgronden daaromheen een gevarieerd en voor de biodiversiteit belangrijk geheel.
- Aan de Maaskant ligt er de rivier met haar beroemde bakenbomen, bloemdijken en de uiterwaarden die, evenals de oevers, meer en meer een natuurlijk karakter krijgen. En dan zijn er nog de (recreatie)plassen bij de Loonse Waard en de vogelrijke Liendense Waard.
- De Maas mag de grens tussen Brabant en Gelderland zijn, in het landschap is hij centraal. De geplande natuurverbeteringen van het plan *De Meanderende Maas* (zie verderop) maken dit landschap tot een nog rijker natuurlijk landschap.
- Tussen de kring van de rivierduinen en de Maas liggen de zogenaamde Maaskomgronden, eeuwenoude dorpsolders, die na de ruilverkaveling tot grote akkers voor intensieve landbouw omgevormd werden. Het open veld wordt doorkruist met bomenrijen langs wegen en houtwallen tussen akkers. Door jarenlang gemeentelijk beleid komen er geen (bio)industrieën en megastallen voor.

In een brief aan de gemeente Wijchen (25/1/2021) maakt *Het Gelders Landschap*, die al decennialang flink geïnvesteerd heeft in aanleg en onderhoud, bezwaar tegen turbines op de geplande locatie. Het zal “ernstig afbreuk doen aan de beleving en kwaliteiten van de kleinschalige oude cultuurlandschappen. Mooie landschappen als onderhavige zijn schaars geworden in Nederland.” Zij verzoekt om de “landschappelijke impact” zwaar mee te laten wegen in de besluitvorming.

Deze afwisseling op zo'n beperkt grondgebied is uniek. Bewoners en toeristen waarderen de openheid en de stilte, een steeds zeldzamer goed, in hoge mate. Dit alles blijkt ook nog eens heel goed samen te gaan met een gezonde agrarische sector. Dit oude cultuurlandschap, kleinschalig en intiem rond de dorpen en open in de bescheiden polders daartussen is door het Gelders Landschap uitgeroepen tot Land van Heerlijkheden. Een weids, open, stil natuurlijk gebied; iets om zorgvuldig mee om te gaan.

Blauw= Zoekgebieden in Gelders natuurnetwerk en Groene ontwikkelingszone (Ecologische ontwikkelingszone)

(1) “Onderweg naar een duurzaam Wijchen” Strategische Waternota 2019 – 20

3. CONFLICTEREND PROVINCIAAL EN GEMEENTELIJK BELEID

Sinds jaar en dag is de gemeente Wijchen zich bewust van de landschappelijke waarde van het buitengebied en draagt het zorg voor het behoud ervan. In het Landschap Ontwikkelingsplan (2006) en het Bestemminsplan Buitengebied (2014) werd nauwgezet beschreven wat mogelijk was m.b.t. tot woningbouw, industriële ontwikkeling en agrarische activiteiten om zo het buitengebied open, natuurlijk en landelijk te houden. Dat geldt ook voor de provincie, gezien de twee beleidsnota's hieronder.

PROVINCIAAL BELEID

- **De Meanderende Maas.**

Het interprovinciaal project *De Meanderende Maas* heeft in het kader van *Geef de Rivier de ruimte* de dubbele doelstelling: bescherming tegen hoog water, zo dat het landschap er mooier op wordt. Met de versterking van de dijk tussen Ravenstein en Megen, in combinatie met het weer open leggen van de oude meanders en het teruggeven aan de natuur van de uiterwaarden worden we beter beschermd tegen overstromingen. Tegelijkertijd ontstaan kansen voor de regio voor natuur, landschap en recreatie. *Aan het project heeft de provincie Gelderland zich inmiddels gecommitteerd. Dat in of op de rand van dit project (de kaart is onduidelijk) twee zoekgebieden zijn gepland is dan ook onbegrijpelijk.* Temeer daar de inspraakgroepen de optie windmolens langs de Maas vanaf het begin hebben geschrapt.

Landschappelijk gezien ontstaat er een zeer ruim natuurgebied met de Maas als centrum. Het grootste deel van het project ligt in en tegenover de gemeente Wijchen. Tegenover Balgoy ligt het natuurgebied De Keent, aan de Batenburgse kant De Liendense waard en De Lymen (ook gepland als natuurgebied). Aan de overkant van Batenburg liggen de uiterwaarden rond Demen, evenals de grote nieuwe meander De Diendense Uiterdijk, teruggegeven aan de natuur. Het wordt een aaneengesloten landschap dat met recht een Rivieren natuurpark wordt genoemd. De zorg waarmee dit landschap op een natuurlijke manier is "aangekleed" met aandacht voor zowel historie als functioneel gebruik is buitengewoon. En dat zal in schril contrast staan met willekeurige plaatsing van landschapsvreemde windturbines.

De Meanderende Maas; tussen Ravenstein, Batenburg en Megen

Wie in Grave op de fiets stapt en door De Keent naar Ravenstein en verder via natuurgebieden als de Diedense Uiterdijk naar Megen fietst, daar de pont neemt en via Batenburg, de Liendense Waard, over de oude rivierduinen van Bergharen en Leur via Balgoy weer teruggaat, fietst niet alleen door een weids, natuurlijk landschap maar komt ook door vier historische beschermde stadgezichten en een beschermd dorpsgezicht. Hij komt langs ontelbare rijksmonumenten en kan de historische ontwikkeling van het rivierenlandschap zoals dat nu nog zichtbaar is ontdekken. Mochten de plannen A50-Spoor doorgaan dan zal onze fietser gedurende de hele tocht 5/6 enorme windturbines aan de horizon zien of vanaf de dijk neerkijken op enorme zonne-energievelden. En dat zal de beleving van het rivierenlandschap als een bijzonder natuurpark teniet doen.

- **Omgevingsvisie Gaaf Gelderland; duurzaam natuurbeheer**

In deze Omgevingsvisie (2018) wordt de openheid van het landschap als belangrijke ruimtelijke kernkwaliteiten gezien en committeert de provincie zich aan het behoud en de versterking van natuur en landschap.

- *Gelders Natuurnetwerk.* volgens het Natuurbeheerplan (2019) een samenhangend netwerk van bestaande en te ontwikkelen natuur van internationaal, nationaal en provinciaal belang, met als doel de biodiversiteit nu en voor toekomstige generaties Gelderlanders veilig te stellen. Het omvat alle terreinen met een natuurbestemming en verder een zoekgebied van 7.300 ha voor de te realiseren 5.300 ha nieuwe natuur. Een van de ontwikkelingsopgave is het verbeteren van '5.200 hectare reeds bestaande natuur voor het verbeteren van de terreincondities ten behoeve van de realisatie van internationale doelen'. (In dit rapport géén woord gevonden over zoekgebieden voor windturbines) In Gaaf Gelderland is o.a. de verantwoordelijkheid opgenomen voor onderhoud en uitbreiding. *Juist in dit gebied zijn de zoekgebieden geprojecteerd.*
- *Ecologische verbindingszones.* (Groene ontwikkelingszones) Dit project is ontworpen om de verspreid liggende natuurgebieden en gebiedjes met elkaar in verbinding te brengen om zo flora en fauna te versterken en de biodiversiteit te vergroten. Ecologische verbindingszones hebben, volgens de nota als hoogwaardige 'groene linten' in het landschap ook een gunstige invloed op landschap, recreatie, landbouw en waterhuishouding van het platteland. Recentelijk zijn bij Hernen en Bergharen sloten met natuurvriendelijke oevers aangelegd. Die dragen bij aan de nat-droge verbindingszone tussen het vennengebied onder Wijchen en de bossen van Leur en Bergharen

Het zou hier te ver gaan om te beschrijven hoe tegenstrijdig het willekeurig plaatsen van windturbines en zonneparken is met de Ontwikkelingsdoelen zoals de provincie die in *De Kernkwaliteiten van het GNN en Groene ontwikkelingszone* in dit gebied (nr 50 in de nota) beschrijft. Maar aan de genoemde "algemene milieucondities die de voorwaarde zijn voor het voortbestaan van de natuur: ecologische samenhang; stilte; duisternis; openheid en rust" wordt zeker niet voldaan.

REGIONAAL BELEID

- **De RES 1.0**

- In dit regionaal overleg heeft Wijchen zich gecommitteerd aan een bepaalde hoeveelheid zonne- en windenergie. Daar heeft de gemeente inmiddels d.m.v. het Bijsterhuizenproject (3 Windmolens) en zonneparken aan voldaan. De locatie rondom de A50 werd daarin NIET als zoekgebied opgenomen. Dat dat nu wel gebeurt maakt het voorbije en toekomstige RES-overleg tot een schijnoperatie.

GEMEENTELIJKE BELEID

- **Buitengebied, 2014: zorgvuldig beheer**

- Voortbouwend op het Landschap Ontwikkelingsplan (2006) geldt ook in dit bestemmingsplan als beleidsuitgangspunt: 'behoud, herstel en/of ontwikkeling van de verschillende karakteristieke landschapstypen en het waarborgen van de dynamiek daarbinnen'. *De bebouwing wordt bewust laag en het landschap open gehouden. Het gebied heeft een exclusieve agrarische functie, industriële bebouwing, maar ook megastallen worden uit het buitengebied geweerd, evenals hoge, industriële windmolens.*
Om dat landelijke karakter te behouden wordt nieuwbouw in dorpskeren, zelfs voor eigen aanwas, beperkt, worden regels opgesteld voor de kleur van dakpannen bij nieuwbouw, de hoogte van bebouwing, de omvang van boerenbedrijven, etc. etc... (Ook de provincie zag daarop toe toen zij de voorgenomen bouw van een te groot sportcomplex in Bergharen verhinderde.)

- **De Gedragscode 2015; een uniek democratisch proces**

- In 2015 initieerde de gemeente een uniek democratisch proces onder andere n.a.v. de commotie rondom genoemd windmolenpark aan de A50. Een Werkgroep Windenergie Wijchen (WWW) werd samengesteld uit vertegenwoordigers van de leefbaarheidsgroepen uit alle dorpen. In vele vergaderingen, drukbezochte informatieavonden, insprekbijeenkomsten en via veel notities, rapporten en reacties van burgers daarop heeft Wijchen een door de burgers gedragen gedragscode voor de ontwikkeling van windparken vastgesteld. Daarin zijn zowel de afstand tot woningen als de procedures tot realisatie wel omschreven. Dat deze gedragscode werkt heeft de realisatie van het “Bijsterhuizenproject” duidelijk gemaakt. (De arrogante desinteresse van de initiatiefnemers van project A50-Spoor project voor deze Code op de voorlichtingsavonden was stuitend. Duidelijk was dat zij niet de gemeente als hun gesprekspartner zien, maar de weg naar de provincie wisten).

Al deze inspanningen en bemoeienissen op het gebied van ruimtelijke ordening en landschaps- en cultuurbeleid hebben ertoe geleid dat Wijchen nu kan bogen op een stil, natuurlijk, op landbouw gericht leeg buitengebied. Voor initiatiefnemers een fantastische plek voor windturbines. Maar het resultaat van alle inspanningen om het stille, landelijke karakter van het buitengebied te behouden kan niet zijn dat dat open cultuurlandschap vervolgens gebruikt wordt voor industriële windturbines en vele hectaren omvattende akkers met zonnepanelen.

4. EEN LANDSCHAP INCLUSIEVE VISIE: drie (overheids)rapporten

Het land is van de boer, het landschap van ons allen. Hoe ons landschap er uit gaat zien wordt echter nu in *hoge mate bepaald door de markt, door individuen*. Groen is poen; een gesubsidieerd verdienmodel voor weinigen, met last voor velen. Zeker na 2030, met een nog grotere RES-opdracht, zal dit leiden tot opportunistisch, willekeurig beleid; als twee of drie agrariërs hun grond wel/niet beschikbaar stellen dan is er wel/geen project. Geen beleid dus. Het is daarom dat er in diverse recente rapporten steeds duidelijker gevraagd wordt om een (verticaal) overheidsbeleid t.a.v. het gebruik van onze schaarse ruimte, met inachtneming van andere (ook immateriële) belangen dan de energietransitie.

Het **Planbureau voor de leefomgeving (PBL)** ⁽¹⁾ stelt: “*dat er juist nu ruimte is om te praten over wenselijke beelden, wenselijke landschappen en wenselijke regionale koersen. ...De lessen uit de implementatie van wind-op-land via de SvWOL (Structuurvisie Windenergie op land) kunnen worden gebruikt om tot een effectievere aanpak te komen. Een aanpak waarin de ruimtelijke ordening meer centraal staat dan tot nu toe.*”

- **Zorg voor het landschap (PBL)**

Dit uitgebreide rapport van het Planbureau voor de leefomgeving ⁽²⁾ schets niet alleen de zorgen voor het landschap maar ook de gebrekkige regie en ontbrekende inbedding in wetten en regels. Zo worden in de betreffende Algemene Maatregel van Bestuur wel de zorg voor erfgoed (aardkundig en cultuurhistorisch) geregeld, maar niet voor landschappelijke elementen (blz. 8).

Enkele punten uit het rapport:

- *Het belang van het landschap voor mensen* wordt als volgt geïllustreerd.
  - . Een van de belangrijkste functies van het landschap is dat mensen er een sterke binding mee hebben en er een deel van hun identiteit aan ontleen.
  - . Driekwart van de bevolking ziet het Nederlandse landschap als verbindende factor in de samenleving, blijkt uit onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau.

(1) Wind-op-land: lessen en ervaringen. (Planbureau voor de leefomgeving)

(2) Zorg voor het landschap Planbureau voor de leefomgeving 2020

- . Wie wordt gevraagd waar de Nederlandse identiteit door wordt bepaald, noemt het ‘landschap’ bijna even vaak als ‘democratie’ en ‘vrijheid van meningsuiting’.
- . Elk jaar zetten zo’n 75.000 burgers zich vrijwillig in voor het behoud van het landschap.
- . Tevens geeft onderzoek aan dat leven in een ‘natuurlijke’ omgeving gezonder is.
- . Een onderzoek van de WUR laat zien dat 81 procent van de respondenten zich (grote) zorgen maakt over de ontwikkelingen in het landelijk gebied en in hun woonomgeving.

Beleid voor landschap is meestal impliciet, een afgeleide van een ander belang, zoals natuurbeleid. *Het landschap is echter een belang van zichzelf én een publiek belang. Een publiek belang verdient overheidsbeleid.* In tegenstelling tot de bescherming van cultureel en internationaal erfgoed, heeft het Rijk, ten onrechte, geen presterende of faciliterende of borgende rol in beleid voor landschap

- *Wat windenergie betreft* lijkt clustering in een beperkt aantal windrijke en dunbevolkte gebieden wenselijk, om te voorkomen dat in het hele land op een groot aantal plekken kleine windparken van enkele molens verrijzen, en netbeheerders voor de aansluitingen ervan een fijnmazig (duur) transportnet moeten aanleggen. Daarvoor is overheidsbeleid en interregionaal overleg nodig.
- **Klein land, grote keuzes. Ruimtelijke ordening richting 2050** ⁽³⁾

Dit rapport van de onafhankelijke expert-groep *Denkwerk* geeft berekeningen van de diverse ruimtelijke claims tot 2050 aangaande energietransitie, woningbouw, landbouw, recreatie en mobiliteit. Het is duidelijk: niet alles kan, er moet overheidsbeleid op ruimtelijke ordening komen.

Enkele punten uit het rapport:

- Het huidige gedecentraliseerde energiebeleid leidt tot een “hagelslag” van zonnepanelen en windmolens uitgestrooid over het landschap. Wat waar komt wordt bepaald door particuliere initiatiefnemers en de regionale opdracht van de RES. Dit ongeacht de geschiktheid van de plek; rijke versus arme landbouwgronden, windarme versus windrijke gebieden. (het project A50-Spoor komt op zeer vruchtbare gronde te staan en vangt 30% minder wind dan turbines op zee)
- Echter, meer dan in voorgaande decennia zijn ruimtelijke vraagstukken regio-overstijgend en *vragen dus om landelijke regie*. De centrale overheid kan en moet een belangrijke en actievere bijdrage leveren aan het maken van keuzes en oplossingen (blz. 13).
- Die landelijke oplossingen moeten oog hebben voor sociaal-culturele aspecten en dus met lokaal en regionaal draagvlak tot stand komen. *Dat vraagt om een sterkere landelijke vertegenwoordiging van regio’s en gemeentes.*
- **De Nationale omgevingsvisie (NOVI)**

In dit rapport van Binnenlandse Zaken ⁽⁴⁾ zien we de aanzet van een centrale regie wat de inrichting van ons land betreft. “De oplopende druk op de fysieke leefomgeving vraagt om scherpe en fundamentele keuzes. Ook vraagt zij om meer regie vanuit het Rijk om richting te geven aan de toekomstige fysieke leefomgeving van Nederland... “Kortom: het Rijk neemt het voortouw in deze gezamenlijke opgave. Het betekent ook kiezen voor samenwerking tussen overheden, anders gezegd: het werken als één overheid” (p.10). Het rapport pleit voor aandacht voor de landschappelijke kwaliteiten in de beslissingen.

- Het landschap van Nederland is deel van onze identiteit. Om te kunnen blijven genieten van ons mooie landschap moet behoud van *de kwaliteit van ons landschap sterker meewegen* in de keuzes die we maken. Bijvoorbeeld door verrommeling en versnippering te voorkomen

(3) Klein land, grote keuzes. Ruimtelijke ordening richting 2050 (Denkwerk p. 24 -26

(4) De Nationale omgevingsvisie (NOVI) Ministerie van binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2019)

- Het landgebruik moet in balans zijn met natuurlijke systemen. Voor de lange termijn werken we daarom aan geleidelijke en zorgvuldige herindeling van het landelijk gebied, onder meer gericht op *kringlooplandbouw in goed evenwicht met natuur en landschap*. Dit draagt bij aan een landelijk gebied waar het prettig wonen, werken en recreëren is en waarin ruimte is en blijft voor economisch vitale landbouw als belangrijk drager van het platteland.
- *Omgevingsbeleid wordt landschapsinclusief*, is de nieuwe visie. Nieuwe ontwikkelingen in het landelijk gebied moeten landschapskwaliteit toevoegen.
- In 2050 zijn we erin geslaagd al deze ontwikkelingen (m.b.t. de energietransitie) zorgvuldig in te passen of nieuwe landschappen te creëren, *met zo min mogelijk hinder of overlast voor mensen en het ecosysteem*. Bijvoorbeeld doordat bedrijvigheid en het opwekken van duurzame energie dicht bij elkaar zijn gepland.

De beleidsaanbevelingen in de NOVI voor een ‘omgeving inclusief’ beleid kennen drie principes

- 1.) *Kenmerken en identiteit van een gebied staan centraal*: de ontwikkeling van de leefomgeving moet zo veel als mogelijk in balans zijn met bescherming van waarden als gezondheid, veiligheid, landschap, natuur, cultureel erfgoed, leefomgevingskwaliteit en milieukwaliteit. De fysieke leefomgeving is verweven met de sociale leefomgeving.
- 2.) *Combinaties van functies gaan vóór enkelvoudige functies*. Zoals clusteren van windmolens op land en inpassen in het landschap door situering langs snelwegen en bij industriegebieden.
- 3.) *Afwentelen wordt voorkomen*. De voorkeur gaat uit naar zonnepanelen op daken en gevels, maar lukt dat niet, dan komen onbenutte stukken grond binnen de bebouwde omgeving in aanmerking. Wanneer ook dat geen optie is, richten we onze blik op het landelijke gebied.

Het lijkt erop dat de noodzaak van een centrale regie over de ruimtelijke ordening door de politiek gehonoreerd wordt, *11 van de 15 partijen – oftewel 74% van de kamer – wil een apart ministerie daarvoor*. Met als taak om een integrale visie te ontwikkelen voor de ruimte in ons land waarbinnen de ambities en belangen van huisvesting, vervoer, landbouw, natuur en energie tegen elkaar worden afgewogen. (De Volkskrant 14/1/21)

5. CONCLUSIE EN AANBEVELING

Nu is het geschikte moment om na te denken over landschapsinclusief maken van het omgevingsbeleid. (Planbureau voor de leefomgeving 2020)

Rekening houden met sociaal-emotionele aspecten van keuzes is essentieel voor effectief ruimtelijk beleid. De invloed en kwaliteit van de leefomgeving wordt nu vooral in materiële termen uitgedrukt. Het immateriële is echter net zo bepalend voor het draagvlak voor oplossingen. (1)

Het gebrek aan regie en coördinatie maakt dat beleidsplannen elkaar tegenspreken. Als voorbeeld het hier beschreven buitengebied, waarin als een lappendeken een verscheidenheid aan zoekgebiedjes is geprojecteerd, daarbij voorbijgaand aan het draagvlak dat de RES 1.0 creëerde. Niemand ontkent de urgentie van de energietransitie, maar dit getuigt van gebrek aan overleg, regie, visie.

Aan de zuidkant van het buitengebied zullen miljoenen euro's besteed worden om de Meanderende Maas een natuurlijk en landschappelijk verantwoord uiterlijk te geven. De landschapselementen daarvoor zijn uiterst zorgvuldig uitgewerkt. Daar zijn zoekgebieden gepland. Aan de noordkant worden miljoenen besteed om de Ecologische verbindingzone en het Gelders natuurnetwerk te onderhouden en uit te breiden. Ondanks alle plannen van Gaaf Gelderland (2018) en het Natuurbeheerplan(2019) worden juist daarin zoekgebieden gepland Het resultaat zal een met veel geld en inzet prachtig Rivierennatuurpark zijn bekroond door industriële turbines die vanaf 30 km zichtbaar zullen zijn. Dat, terwijl de gemeente

zich decennialang heeft ingezet om dat gebied landelijk, open en op natuur en landbouw gericht te houden. *Iets afbreken doe je in één keer, iets opbouwen vraagt jaren zorg en onderhoud.*

Voorrang geven aan de energietransitie is alleen mogelijk als de diverse legale claims die er vanuit verschillende belangen zijn als circulaire landbouw, natuurbeheer, kwaliteit van het landschap, recreatie, woningbouw en waterbeheer genegeerd worden. Aansluitend bij de drie hier aangehaalde rapporten van de overheid vragen wij dringend om de landschappelijke waarde van het betreffende buitengebied als een belangrijke factor in de besluitvorming mee te nemen.

Om het rapport Gaaf Gelderland te citeren, *er is meer nodig: een gezamenlijke regionale aanpak. Samen met onze partners moeten we bepalen waar we de noodzakelijke extra meters (voor de energietransitie) kunnen maken en waar initiatieven zich niet en waar wel kunnen ontwikkelen en onder welke voorwaarden, bijvoorbeeld langs wegen of op vrijgekomen landbouwgronden. Niet zomaar en overal, maar met oog voor de kwaliteiten die Gelderland uniek maken.* (Gaaf Gelderland: H. 4,1)

Wij zouden graag zien dat de provincie dat gaat doen en niet van bovenaf windmolens dropt in een gebied waar burgers met de gemeente en gemeentes onderling in de RES al gedegen hebben gesproken en een visie hebben ontwikkeld. Een zorgvuldig democratisch proces zou op deze manier in de wind geslagen worden. Het is al vele keren bewezen; het va bovenaf droppen van plannen is een garantie voor verstoorde verhoudingen en slepende (juridische) processen.

(1) Klein land, grote keuzes. Ruimtelijke ordening richting 2050 (Denkwerk)

Duurzaam Batenburg, oktober 2021
Sjef de Vries